

**Openingstoespraak door de Voorzitter van de
Eerste Kamer der Staten-Generaal
11 September 2002
Uitreiking van de BeNeLux –Europa-Prijs**

Voorzitter, Mijnheer Van Vollenhoven, geachte collega's,

Dames en Heren,

terugkijkend op dinsdag 11 september 2001 dringen zich enkele conclusies op:

Ten eerste: op elk moment kan onevenredig geweld een ieder treffen als bijkomend bewijs, dat we in onze wereld onderling volstrekt afhankelijk geworden zijn.

Ten tweede: dergelijk geweld kan plaatsvinden om schijnbaar rationele en irrationele motieven.

Ten derde: de middelen van geweld kunnen volslagen onorthodox zijn, maar worden ingezet op de zenuwknopen van onze interdependente wereld teneinde het grootste effect te bereiken.

Ten vierde: vluchten kan niet meer; geweldstoepassing is een fenomeen van elke dag op elke plaats geworden. Dat laatste is vooral een schok geworden voor de gemiddelde burger in het westen die zich na de Koude-Oorlogsperiode veiliger en welvarender was gaan voelen met een bijna vanzelfsprekend overdreven consumentisme. Het is te begrijpen dat die laatste ontdekking vooral een schok is voor de inwoners van wat een almachtige staat leek te zijn geworden, het Rome van onze dagen, de Verenigde Staten van Amerika. Maar juist uit de wetenschap van kwetsbaarheid kunnen goede dingen geboren worden: een nieuwe realistische kijk op de internationale en intermenselijke betrekkingen, een nieuwe afweging van

onze waarden en normen en de bereidheid die te verdedigen, én een nieuw inzicht in wat nu echt belangrijk is in het korte menselijke leven. Het past in alle opzichten in een uitspraak die ik las: “De nieuwe New Yorker kijkt omhóóg”. Kortom, om het even deftig te zeggen: interne veiligheid is geïnternaliseerd. Wij zullen de begrippen “nationale veiligheid” en “nationaal belang” dan ook anders moeten gaan definiëren.

Dames en heren, het thema dat u op dit symposium aan de orde stelt, is essentieel en vraagt om een bezinning die verder gaat dan de waan van de dag. Het is daarom ook dat ik u van harte welkom heet in het gebouw van de Eerste Kamer, meer in het bijzonder in deze Vergaderzaal die voor de oplettende beschouwer het belang van historische gebeurtenissen reflecteert. Het is de bedoeling van deze bijeenkomst, zo liet u, voorzitter, mij weten, dat “de verschillende toespraken van een beknopt, substantieel en stellend karakter zijn.... zodat de totaliteit van het symposium voor de aanwezigen overzichtelijk en flitsend zal zijn”. In deze openingstoespraak heb ik niet de pretentie aan deze aansporing te kunnen voldoen; daarvoor heeft u meer daartoe gekwalificeerde sprekers uitgenodigd. Wel wil ik aan de zojuist uitgesproken stellingen nog een paar opmerkingen en observaties toevoegen.

Ik wil beginnen met een anekdotisch voorval vorig jaar omstreeks deze tijd in dit gebouw. Want toen onze plenaire vergadering vorig jaar op 11 september net enige tijd aan de gang was, vond onverwacht een ontruimingsoefening plaats. Daarop stonden even later kamerleden, ministers en ambtenaren op de keien van het Binnenhof en niet iedereen was even geamuseerd over deze onderbreking. Nadat het gebouw weer was vrijgegeven zetten enkele leden in de Hall de tv aan en zagen op dat moment beelden van de vliegtuigen die zich in de Twin Towers te New York boorden. De verklaring over het hoe en waarom volgden pas later. Evenals de

telefoontjes of onze ontruiming iets te maken had met de gebeurtenissen in de Verenigde Staten. Het antwoord daarop was “neen”, hoewel het in zekere zin eigenlijk “ja” zou moeten zijn, gegeven het bewustzijn van plotselinge dreiging die ons allen sindsdien bevangen heeft. Overigens, de organisatoren van deze bijeenkomst kunnen gerust zijn, wij hebben 11 september niet uitgeroepen tot de jaarlijkse dag voor een ontruimingsoefening.

Dames en heren, ik begon mijn toespraak met te verwijzen naar het model van interdependentie in de internationale en transnationale betrekkingen. Dat model ziet op een wereld, waarin veiligheid ondeelbaar is, maar óók kwetsbaar door de voortgaande ontwikkeling van wapens en middelen die een massale vernietiging ten gevolge kunnen hebben. De defensienota 2000 en het eindrapport “Defensie en Terrorisme” signaleren terecht een toenemende bedreiging tengevolge van nucleaire, radiologische, biologische en chemische wapens. Enkele jaren geleden werd in VN-verband ook gerapporteerd over het gebruik, zo niet misbruik, van klimatologische omstandigheden, gaande van het kunstmatig aanbrengen van mist tot aan het kunstmatig opwekken van vloedgolven. Stelt u zich bij dat laatste eens voor wat er dan met Nederland zou gebeuren..... Daar komen de gevolgen van de verovering van de ruimte bij. Een probleem is, dat heilzame ontwikkelingen van producten vaak ook hun vertaling krijgen in kwaadaardige derivaten. Door deze instrumenten tot massavernietiging, die op afstand bediend en ingezet kunnen worden, wordt onze samenleving steeds onmenselijker. Dan is er natuurlijk ook de interdependentie van de wereld als marktplaats. Deze vorm van interdependentie wordt tegenwoordig vaak specifiek omschreven als “globalisering” met aandacht voor wereldwijde kapitaal-, handels – en investeringsstromen, de vrijmaking van de wereldhandel, vraagstukken van duurzaamheid en rechtvaardige verdeling van welvaart. Voorkomen moet worden dat de discussie na 11 september 2001 zich

verengt tot vooral de gevolgen voor deze vorm van globalisering. Tenslotte is er natuurlijk de wereldwijde verknoping van communicatie, culturen, wederzijdse beïnvloeding van ideologieën en wereldbeschouwing. Specialisten in de leer van de internationale betrekkingen hebben er al sinds jaar en dag op gewezen dat een interdependente wereld, die voorgesteld kan worden als een web waarin steeds meer draden onderling van elkaar afhankelijk worden, bepaald niet een meer vreedzame wereld behoeft te worden. Integendeel de onderlinge toenemende en gedwongen afhankelijkheid maakt dit wereldsysteem gevoelig en kwetsbaar voor diegenen die de zenuwknopen kwaadaardig willen exploiteren. Dat geldt temeer omdat deze wereld groeit in massaliteit: bevolking, productie, wapens en kolossale steden. Terreur heeft van meet af aan, te beginnen aan het eind van de 18^e eeuw in Frankrijk, gebruik gemaakt van massaliteit om vrees en verderf te verspreiden. En steeds zullen er ook mensen zijn die de toepassing van geweld verdedigen als een middel tot reiniging van vijanden die een schonere en stralender toekomst in de weg zouden staan. Terreur wordt niet alleen gehanteerd door schurkenstaten en is niet per se idealistisch.

Dames en heren, kunnen wij wat doen? Ik denk van wel en wil enkele punten aanstippen zonder een gehele receptuur te willen of kunnen opsommen. Maar ik denk dat wij ons positief moeten instellen. Het moet een plicht zijn het wereldwijde web aan inter- en transnationale betrekkingen, waar ik het zojuist over had, verder op positieve wijze met elkaar te verknopen en te ijken naar internationaal recht. Van dit laatste streven zijn hier in Den Haag hoopvolle resultaten te zien, en waaraan geen enkele overheid of staat of groepering zich mag onttrekken, hoe machtig ook. Een ieder van ons zal zich daadwerkelijk betrokken moeten voelen bij wat er achter de horizon gebeurt; er is geen ver-van-mijn-bed-show meer. Met ons allen zullen wij ons bewust moeten zijn van onze waarden en normen en open oog

moeten hebben voor de ontwikkelingen daarin. Dat houdt ook versterking van fundamentele rechten en vrijheden van mensen in.

En laten wij intussen zuinig zijn op onze westerse wereld en op de transatlantische banden daarbinnen. Laat ons doorgaan met versterking, verdieping en uitbreiding van de Europese Unie, zonder de Brusselse machinerie te overladen en zowel ferm als behoedzaam omgaan met de integratie binnen de Derde en Tweede Pijler. Het is goed dat de bestrijding van terreur een doel is geworden van het Europees veiligheidsbeleid, maar het moet niet bij goede bedoelingen blijven. Om tenslotte weer in deze kring terug te keren: jazeker, dames en heren, ik zie hier ook een taak en kans voor de Benelux, die wellicht hier weer een nieuwe motorische kracht kan ontwikkelen vanuit de historische dimensie in onze landen waarin de bescherming van vrijheden van burgers en onderlinge verdraagzaamheid teruggaan tot de zestiende eeuw. Daarom juich ik het toe dat onze Nederlandse MP zijn internationale contacten allereerst begonnen is binnen de Benelux en dat mijn onlangs verkozen collega van de Tweede Kamer komende maand een parlementaire delegatie zal aanvoeren naar onze Benelux-partners.

Tot slot, dames en heren, de wereld blijft nooit zoals hij was. In die vaststelling liggen een waarschuwing, een kans en een opdracht besloten. Verwaarlozing van onze opdracht en gebrek aan moed zullen ons duur komen te staan. Dat mogen wij de wereld en onze kinderen niet aandoen. Daarin ligt ook het belang van bijeenkomsten als deze.

Dank voor uw aandacht en ik wens u een succesvol symposium toe.